

کتاب‌شناسی سورن کیر کگور

نعیمه پورمحمدی*

اشاره

سال ۲۰۱۳ میلادی در جامعه علمی دنیا به نام «سال کیر کگور» نام‌گذاری شده است. دلیل این نام‌گذاری دویستمین سال تولد اوست. او هم پدر فلسفه آکزیستانسیالیستی است و هم به تعبیر خودش (که آن را درباره ابراهیم (ع) به کار برد) شهسوار ایمان است؛ چراکه رسماً آغازگر رویکرد ایمان‌گرایی در الاهیات مسیحی است. بیشتر دپارتمان‌های فلسفی، دین‌پژوهی و یا الاهیاتی دنیا در این سال به نوعی به موضوع کیر کگور پرداخته‌اند. برخی از گروه‌های فلسفه با فراخوان مقاله، همایش‌هایی را تشکیل می‌دهند. دیگر گروه‌های الاهیات مسیحی یا دین‌پژوهی، کارگاه‌ها یا نمایشگاه‌هایی از آثار مربوط به او یا تفکرات برگرفته از او تشکیل می‌دهند. متأسفانه علی‌رغم فعالیت‌های گستردهٔ مجامع علمی دنیا برای بزرگ‌داشت سال کیر کگور، در ایران شاهد هیچ‌گونه تحرکی از سوی گروه‌های فلسفه، الاهیات یا دین‌پژوهی نیستیم. این مقاله بنا دارد، در سال کیر کگور، با عرضهٔ کتاب‌شناسی توصیفی او، در یادکرد او سهمیم باشد و به نوبهٔ خود سهم جامعهٔ علمی ایران را ادا کند. کیر کگور ۵۶ تألیف در قالب کتاب و مقاله دارد که در این نوشته تمامی آنها به اختصار معرفی می‌شود.

مقدمه

کیرکگور متولد پنجم ماه می ۱۸۱۳ در شهر کپنهاگ در کشور دانمارک و در گذشته به سال ۱۸۵۵ در همان جاست. فلسفه اگزیستانسیالیستی و الاهیات ایمان‌گرایانه مسیحی وامدار اندیشه اوست. وی در طول عمر ۴۲ ساله خود ۵۶ تألیف دارد. می‌توان این آثار را به پنج دوره تقسیم کرد: دوره اول، آثار گذار به سوی فلسفه اگزیستانسیالیستی؛ دوره دوم، آثار با نام‌های مستعار؛ دوره سوم، آثار با نام‌های واقعی؛ دوره چهارم، آثار انتقاد صریح به مسیحیت رسمی؛ دوره پنجم، نامه‌ها، اسناد، یادداشت‌ها، مجلات و مقالات.

دوره اول: آثار گذار به سوی فلسفه اگزیستانسیالیستی (۱۸۳۴-۱۸۴۲)

ویژگی این دسته آثار پرداختن به موضوع سیاست و اجتماع است. البته کیرکگور سیاست‌دان یا مصلح اجتماعی نیست، بلکه از رهگذر موضوعات سیاسی و اجتماعی در صدد نقد ایدئالیسم هگلی و معرفی فلسفه فردگرایانه اگزیستانسیالیستی خویش است.

۱. «دفاعی دیگر از توانایی‌های بزرگ زنان»^۱

این مقاله نخستین نوشته رسمی کیرکگور و حرکتی برای دفاع از حق زنان در جامعه است؛ در واقع، واکنشی است در برابر این اعتقاد که زنان فقط برای امور خیاطی و آشپزی مناسب‌اند.

۲. «ادبیات ژورنالی ما»^۲

این مقاله سیاسی با فشار برای اصلاحات سیاسی مخالف است. کیرکگور اصلاحات را ذاتاً حرکتی سیاسی نمی‌داند. وی معتقد است اصلاحات مقوله‌ای سیاسی نیست؛ بلکه از سنخ فرهنگ است و با تغییر رویکرد سیاسی میسر نخواهد شد.

۳. «اعتراضات بامدادی در مجله کوبنهاگن پوستن، شماره ۴۳»^۳

آرای سیاسی کیرکگور، منتقدی جدی در مجله *Kjøbenhavnsposten* دارد. وی در این مقاله می‌کوشد انتقاد این مجله را پاسخ گوید. او در اینجا اعلام می‌کند که انسان بیش از آنکه موجودی سیاسی و اجتماعی باشد، موجودی فردی است و بیش از آنکه با

سیاست سر و کار داشته باشد با الاهیات سر و کار دارد. انسان متشکل از روح است و حقیقت فقط برای روح اوست. حقیقت فقط برای فرد است.

۴. «دربارهٔ مجادلهٔ روزنامه فادرلند»^۴

در این مقاله کیرکگور بار دیگر بر عدم امکان اصلاح سیاسی با زور و فشار تأکید می‌کند. در اینجا او درصدد پاسخ دادن به دو سیاستمدار به نام‌های «اولرا لمان» و «یوهانس هاگ» است که رأیشان را در روزنامهٔ فادرلند چاپ کرده‌اند. آن دو به محدودیت آزادی معتقدند، اما اندیشهٔ کیرکگور آزادی کامل انسان‌هاست. وی معتقد است اصلاحات سیاسی باید از راهی غیر از محدودیت مردم فراهم شود.

۵. «خطاب به اولرا لمان»^۵

این مقاله، آخرین مقالهٔ سیاسی کیرکگور است که در آن بار دیگر به اصلاح سیاسی مبتنی بر فشار و جبر اولرا لمان و هانس هاگ انتقاد می‌کند.

۶. *از میان نامه‌های کسی که هنوز زندگی می‌کند، هرچند به‌رغم میل او منتشر می‌شود*^۶
این مقاله، نخستین اثر فلسفی کیرکگور است. این اثر با در نظر گرفتن پیشینه آرای سیاسی او، که بر آزادی و فردیت دلالت دارد، شروعی برای فلسفهٔ اگزیستانسیالیستی اوست. در واقع اعتراضی است به آثار هانس کریستین آندرسن، نویسندهٔ معاصر کیرکگور در دانمارک. کیرکگور معتقد است آندرسن فاقد هر نوع فلسفهٔ زندگی بوده و هرگز فردگرا نیست. آندرسن ایدئولوژی روماتیک قرن نوزدهم را در آثارش عرضه می‌کند. موضع کیرکگور این است که هر فردی برای خود اعتقادی دارد که با آن زندگی می‌کند و محیط و جامعه، انسان را نمی‌سازند. با این بیان، وجه نام‌گذاری کتاب مشخص می‌شود: فردی که هنوز زندگی می‌کند.

۷. *جنگ گودال‌های قدیم و جدید*^۷

کیرکگور در این کتاب که منتشر نشد و کامل نیز نوشته نشد، در قالب یک بازی، جوانی را به تصویر می‌کشد که دوست دارد سبک زندگی‌اش عقلانی باشد. این جوان

دنبال راهی است تا اینکه به فلسفه هگل رهنمون می‌شود و ظاهراً کیرکگور می‌خواسته در پایان، نارضایتی او را نشان دهد.

۸. مفهوم استهزا با ارجاع به سقراط^۸

این اثر، رساله دکتری کیرکگور است و در آن به «استهزا» در تاریخ فلسفه، به ویژه استهزای سقراطی می‌پردازد. استهزا و ریشخند در فلسفه کیرکگور حالتی است که باعث گذر انسان از مرحله وجود جمعی به وجود فردی اصیل می‌شود. انسان زمانی که وجود توده‌وار و غیرفردی خود را به ریشخند می‌گیرد، می‌تواند از آن گذر کند. هگل در کار سقراط که جام شراب را در زندان سر می‌کشد هیچ‌گونه استهزایی نمی‌یابد، اما کیرکگور آن را سرشار از ریشخندی می‌داند که باعث گذر سقراط به وجود اصیل خویش است. استهزا، لازمه ترک وجود غیراصیل و به دست آوردن وجود فردی اصیل است. همان‌طور که علم بدون تردید به دست نمی‌آید، زندگی اصیل نیز بدون استهزا به دست نمی‌آید.

۹. یادداشت‌هایی درباره سخنانی شلینگ در برلین^۹

کیرکگور در این کتاب سخنانی‌های شلینگ (۱۸۵۴-۱۷۷۵) را نقد می‌کند. شلینگ یک هگلی تمام‌عیار است و کیرکگور مخالف ایدئالیسم و عقل‌گرایی محض هگلی است. اساساً اعتراضات بعدی کیرکگور به مسیحیت رایج، بر دوش اعتراضات اولیه او به عقل‌گرایی هگل استوار است.

۱۰. اعتراف در جمع^{۱۰}

در این کتاب کیرکگور می‌خواهد تحت نام واقعی خود بگوید که مسئولیت هیچ یک از آثار او را که با نام مستعار نوشته شده و به او منسوب است، بر عهده نمی‌گیرد و هیچ نقشی در آنها نداشته است. البته شارحان معتقدند این امر مقدمه‌ای است بر اینکه قصد دارد چنین کند و همه بدانند که آثار با نام مستعار از اوست، هرچند مسئولیت مطالب آن را بر عهده نمی‌گیرد و آن را بر دوش خواننده می‌گذارد؛ خواننده است که نوشته او را انتخاب و باور می‌کند.

دوره دوم: آثار با نام‌های مستعار (۱۸۴۳-۱۸۴۶)

ویژگی این دسته از آثار این است که مضمون فلسفه‌اگزیستانسیالیستی در آنها به‌طور گسترده و کامل مطرح می‌شود. این دوره، دوره ورود به الاهیات و دین است و به معرفی رویکرد کیرکگور در ایمان و اخلاق می‌پردازد. حقیقت انفسی ایمان و اخلاق ایمانی، مضمون مهم این دوره است. کیرکگور در این دوره، نوشتن با نام مستعار را آغاز می‌کند.

۱۱. یا این یا آن^{۱۱}

نام مستعار او در این اثر ویکتور ارمیتا است. این کتاب در دو مجلد و در هشتصد برگ منتشر شد. نام این کتاب در راستای الگوی هگلی قانون تضاد و جایگزین است. این شکل کار است که تابع الگوی هگلی است؛ اما محتوای کار انتخاب انسان در میان حیات تذوقی و حیات اخلاقی است. قسمت «یا این» کتاب شامل نمونه‌های فراوانی از زندگی دل‌بخوایی و خودسرانه، و بخش «یا آن» کتاب شامل قانون‌های اخلاقی و متعهدانه، همچون ازدواج و شغل، است. مؤلف قسمت اول کتاب، نامش «مرد جوان» است با نام اختصاری A و مؤلف بخش دوم کتاب نامش «قاضی و بلیام» است با نام اختصاری B. در بخش حیات تذوقی بیشتر از همه به عشقی اشاره می‌شود که مرد جوان به یک زن پیدا می‌کند و به همان سرعت از او دل می‌کند و به دیگری دل می‌سپارد. اما در بخش حیات اخلاقی سخن از قاضی دادگاهی است که الگوی متعهدانه ازدواج را انتخاب کرده است. درباره مرحله سوم حیات که مرحله دینی یا ایمانی است، در این کتاب به صورت مستقیم چیزی بیان نشده، اما در آخر کتاب در قالب فصلی به نام «ما در ارتباط با خدا همیشه بر خطا هستیم» گویی اشاره‌هایی به مرحله دینی دارد که بعدها قرار است در آثارش آن را به تفصیل بیاورد.

۱۲. «نویسنده کتاب این یا آن کیست؟»^{۱۲}

کیرکگور این مقاله را یک هفته بعد از انتشار کتاب *یا این یا آن* با عنوان مستعار A. F. منتشر می‌کند. شواهد گوناگونی را بر اساس ویژگی‌های ظاهری و شکلی و نیز محتوای درونی کتاب می‌آورد که مثلاً خود حدس بزند نویسنده آن کیست، اما در نهایت

می‌خواهد بگوید چه اهمیتی دارد که نویسنده این کتاب را بیابیم، بلکه انتخاب میان این یا آن، بر عهده خود ماست.

۱۳. «تشکر از پروفیسور هایبرگ»^{۱۳}

این اثر مقاله‌ای است نه چندان مهم که در آن از انتقادات هایبرگ بر کتاب *یا این یا آن* تشکر می‌کند. نویسنده این مقاله، همان نویسنده کتاب *یا این یا آن*، یعنی ویکتور ارمیتا، است. حرف مهم کیرکگور در مقاله این است که هایبرگ اساساً منظور او را متوجه نشده است.

۱۴. «یک بیان کوتاه»^{۱۴}

این مقاله نیز همچون مقاله «اعتراف در جمع» و «نویسنده کتاب *یا این یا آن* کیست»، می‌خواهد خود را از مسئولیت نویسندگی این آثار دور سازد. البته رسالت اصلی مقاله، تبیین بیشتری درباره کتاب *یا این یا آن* است.

۱۵. یوهانس کلیماکوس^{۱۵}

نام «کلیماکوس» در این کتاب از واژه یونانی کلیماکوس به معنای «نردبان» در اثری به نام *نردبانی به بهشت* گرفته شده است. این کتاب در پی انتقاد به دیدگاه شک دکارتی است که برای رسیدن به وجود، راه شک را انتخاب می‌کند. کیرکگور معتقد است امکان ندارد از راه شک، به وجود موجود مطلق راه پیدا کنیم. اصولاً شک از نظر کیرکگور خنثا نیست؛ شک انتخاب طرف سلب است. شک خود نوعی ایجاب و پذیرش «نه» است. از این رو کلیماکوس در اینجا می‌خواهد این نردبان را به دور بیندازد و بشکند. از نظر او، این نردبان به کار تأمل در وجود خدا نمی‌آید. تأمل در وجود و به طریق اولی تأمل در وجود خدا، تأملی است آفاقی و با دستورالعمل شک دکارتی امکان‌ناپذیر است. این کتاب در واقع مقدمه‌ای است در حرکت به سوی حقیقت انفسی کیرکگور.

۱۶. هجده گفتار سازنده^{۱۶}

کیرکگور در این کتاب مستقیماً سراغ اعتقادات دینی می‌رود و درباره هر یک،

تردیدهای مهمی پیش می‌کشد؛ از جمله اینکه اعتقاد ما به رستگاری آسمانی چقدر یقینی است؟ آیا این اطمینان در حدی است که پس از آنکه تمام زندگی خود را بر پایه آن بنا کردیم، شرمنده و پشیمان نشویم؟! کیرکگور قصد دارد در این کتاب نشان دهد که انتقادهای فلسفی سابق او به هگل و دکارت، در اصل غرض دینی دارد و او بیش از آنکه فیلسوف باشد الهی‌دان است.

۱۷. ترس و لرز^{۱۷}

این کتاب شناخته‌شده‌ترین اثر کیرکگور است. او در آن به تفصیل، وارد ماجرای قربانی اسحاق به دست ابراهیم شده، به طور غیرمستقیم حیات ایمانی را به منزله سومین ساحت زندگی پس از ساحت تذوقی و اخلاقی مطرح می‌کند. البته این ساحت بعداً بیشتر به شکل مستقیم در آثار کیرکگور مکشوف می‌شود. در واقع این اثر پرورش ادبی و هنری آن مسئله در ضمن ماجرای ابراهیم است. برای کیرکگور، ابراهیم پدر ایمان یا شهسوار ایمان است. او با تعلیق عقل خویش و اطاعت کردن از امر خدا به ساحت ایمانی می‌رسد. این کتاب حاوی نظریه اخلاقی کیرکگور نیز هست؛ چراکه اخلاق عام عقلانی و هگلی را نفی کرده، اخلاق امر الهی را مطرح می‌کند؛ آنجایی که ابراهیم با آنکه کشتن فرزند اساساً توجیه عقلی یا اخلاقی ندارد، صرفاً از امر خدا اطاعت می‌کند. کتاب به شکل ادبی فوق‌العاده‌ای با تصویرسازی‌های ناب از اضطراب و دغدغه‌های اگزیستانسیالیستی ابراهیم نوشته شده و از این منظر اثری کلاسیک در فلسفه اگزیستانسیالیستی شمرده می‌شود.

۱۸. بازجویی^{۱۸}

این کتاب با نام مستعار «کنستانتین کنستانتوس» نوشته شده است. در آن ماجرای جوان عاشقی است که به عشقش پشت پا می‌زند و با وجود عشق به دختر مورد علاقه‌اش، از تصمیم ازدواج با او منصرف می‌شود. دلیل او این است که فکر می‌کند ازدواج کاری اخلاقی است و در ساحت اخلاقی جای دارد؛ اما او ساحت ایمان به خدا را انتخاب کرده و هر نوع دل‌بستگی، او را از خدا دور می‌کند. نهایتاً کتاب درصدد است حیات ایمانی واقعی را با مفهوم «بازجویی» توضیح دهد؛ اینکه انسان در عین ترک همه چیز

برای خاطر خدا، با ایمان خود مجدداً همه چیز را بازجوید. درست مثل ابراهیم که اگرچه اسحاق را برای خدا ترک کرد، اما با ایمان دوباره او را به دست آورد. از نظر کیرکگور، ایمان کامل پس از حرکت ترک و تسلیم، حرکت بازجویی را نیز به دنبال دارد.

۱۹. پاره‌نوشت‌های فلسفی^{۱۹}

این کتاب با نام مستعار «یوهانس کلیماکوس» نوشته شده و مهم‌ترین اثر الاهیاتی کیرکگور است. او در این کتاب، دلایل رد استدلال آفاقی برای اثبات خدا را بیان می‌کند. وی به خاطر تعلیق و تعویق دلیل عقلی و تقریب و تخمین دلیل تاریخی، رویکرد آفاقی را کنار می‌گذارد. بنابراین، ایمان به منزله امری تناقض‌آمیز پیش روی انسان است که او درباره آن در خلأ معرفتی است. شرط به دست آوردن حقیقت، شورمندی و پذیرش تناقض مسیحیت است که تا انسان آن را فراهم نکند، از حقیقت محروم خواهد ماند. اساساً ایمان از سنخ گزاره و تعلیم نیست؛ از سنخ رابطه وجودی است.

۲۰. مفهوم اضطراب^{۲۰}

کیرکگور در این کتاب به احساس گناه می‌پردازد. گناه اولیه آدم، انسان را با آزادی و اختیار خود روبه‌رو می‌کند. اختیار، تولید اضطراب می‌کند و اضطراب خود بر احساس گناه می‌افزاید. کیرکگور معتقد است ایمان تنها چاره‌رهایی از احساس گناه است. درواقع اینجاست که الهیات اگزیستانسیالیستی کیرکگور خود را ظاهر می‌کند.

۲۱. مقدمات: برای کسانی که در حیات تذوقی به سر می‌برند^{۲۱}

نویسنده کتاب، نام مستعار «نیکولاس نوتین» است. کیرکگور در این کتاب گفته‌های کتاب *یا این یا آن* را در قالب مثالی از زندگی نوتین، نویسنده کتاب، از نو عرضه می‌کند. نوتین نویسنده‌ای است که همسرش با نویسندگی او مخالف است و آن را مزاحم عشق نوتین به او می‌داند. اما نوتین نویسندگی را وظیفه خود می‌داند و به آن ادامه می‌دهد. لذت فراغت مظهر زندگی تذوقی و تعهد نویسندگی مظهر زندگی اخلاقی است. انتقادات به هگل و دکارت باز هم در این کتاب وجود دارد.

۲۲. سه گفتار درباره موقعیت‌های مورد تصور^{۲۲}

این کتاب مقدمه‌ای است بر کتاب بعدی کیرکگور که *مراحلی در راه‌های زندگی* نام دارد. او در این کتاب از سه مرحله زندگی به روشنی بیشتری نسبت به کتاب *یا این یا آن*، سخن می‌گوید. در کتاب *یا این یا آن*، اشاره روشنی به مرحله سوم ایمانی نشده بود. به طور خلاصه، مرحله تدوقی، زیستن برای خود، مرحله اخلاقی زیستن برای دیگران و مرحله ایمانی زیستن برای خداست.

۲۳. *مراحلی در راه‌های زندگی*^{۲۳}

این کتاب نیز سه نویسنده مستعار دارد: ویلیام آفهام، یک مرد متأهل، و فراتر تاسی تورنوس. کیرکگور در این کتاب با الگو گرفتن از رساله «مهمانی» افلاطون چند نفر فرضی را در جلسه‌ای گرد هم می‌آورد تا سخن بگویند. پنج نفر از آنان می‌گسارند و درباره برداشت خود از عشق و زن سخن می‌گویند. سخنان آنان حاکی از زندگی توأم با لذت و بی‌قید و بند است که آن مرحله تدوقی است. این مرحله با عنوان «درباره شراب حقیقت» بخش اول کتاب است. فرد بعدی قاضی ویلیام است که در برابر سخنان آنان، از ازدواج و پایبندی به اخلاق دفاع می‌کند و نام بخش مربوط به آن «نظریاتی پیرامون ازدواج در برابر اعتراضات» است و به آن مرحله اخلاقی گفته می‌شود. فرد آخر تاسی تورنوس است که از تجربه روان‌شناختی فردی به نام کویدام می‌گوید که ماجرای آن بر هم زدن پیمان زناشویی به خاطر برقراری و حفظ رابطه با خداست. این قسمت تحت نام «گناه‌کار- بی‌گناه» آمده است و به آن مرحله دینی یا ایمانی گفته می‌شود. شخصیت کویدام دقیقاً بازسازی شخصیت خود کیرکگور است که به دلیل ایمان به خدا، نامزدش رگینا اولسن را رها کرد؛ و البته در کتاب *بازجویی* گفت که اگر ایمانش به خدا کامل بود، می‌توانست نامزدش را هم نگه دارد یا به تعبیر خودش نامزدش را پس از آنکه برای خدا ترک می‌گوید در همان لحظه به لطف ناممکن و معجزه‌آمیز خدا بازجوید.

۲۴. «یک توضیح دوباره»^{۲۴}

این مقاله کوتاه همچون مقاله «تبیینی کوتاه» و «نویسنده‌یا این یا آن کیست؟»

بر این موضوع تأکید می‌کند که نویسنده کتاب‌ها لازم نیست شخص شناخته شده‌ای باشد. وی می‌کوشد میان خود و آثارش فاصله بیندازد تا هم زندگی فردی‌اش از نویسندگی‌اش جدا باشد و هم خود مخاطبان مسئول آنچه می‌خوانند باشند. این اصرار در راستای تقویت فردیت فلسفه اگزیستانسیالیستی است.

۲۵. «انتقاد شتاب زده»^{۲۵}

کیرکگور گویی نکاتی را دربارهٔ جزییات کتاب *یا این یا آن* از قلم انداخته بود و در این مقاله مایل است به آن جزییات بپردازد. این موضوع به دورهٔ تذوقی زندگی و لذت از موسیقی موتزارت مربوط است.

۲۶. *تعلیق غیرعلمی نهایی بر پاره‌نوشته‌های فلسفی*^{۲۶}

این کتاب در واقع تفصیل کتاب *پاره‌نوشته‌های فلسفی* کیرکگور با همان نام نویسندهٔ مستعار کلیماکوس است. وی در اینجا علاوه بر آنکه در مخالفت با حقیقت آفاقی ایمان، دلایل کامل تری می‌آورد، در دفاع از رویکرد انفسی به ایمان نیز تلاش بیشتری می‌کند. او از رابطهٔ وجودی با خدا، ارادهٔ ایمان، جهش به ایمان، شور ایمان و تجدید ایمان، بیشتر سخن می‌گوید.

۲۷. «فعالیت یک زیبایی‌شناس مسافر»^{۲۷}

این مقاله و مقالهٔ بعدی کیرکگور، پاسخ او به انتقادات «پ. ل. مولر» به کتاب *مراحلی در راه‌های زندگی* است. او با نام مستعار نویسندهٔ سوم کتاب *مراحل زندگی*، یعنی فراتر تاسی تورنس، این مقالهٔ جوابیه را نوشت. این مقاله در *روزنامهٔ فادرلاند*، ۲۷ دسامبر ۱۸۴۵، منتشر شد.

۲۸. «نتیجه دیالکتیکی یک فعالیت پلیسی ادبی»^{۲۸}

این، مقالهٔ دوم از دو مقالهٔ پاسخ کیرکگور به اعتراضات مولر است. کیرکگور آن را در ده ژانویه سال ۱۸۴۶ در *روزنامه فادرلاند* منتشر کرد.

۲۹. دو عصر: عصر انقلاب و عصر ما^{۲۹}

این کتاب دربردارنده انتقاد مهم کیرکگور از دوره هگلی ای است که در آن زندگی می‌کند. در آثار دوره اول، از ایدئالیسم هگل و عقل‌گرایی محض او انتقاد کرده بود. در اینجا از منظر نیاز انسان به شورمندی به عصر هگلی خود می‌شورد. اینکه عصر هگلی تناقض‌ها را محال می‌شمارد و از هر شوری به دور است؛ اینکه عصر حاضر با تناقض مسیحیت هیچ‌گونه ارتباطی نمی‌تواند برقرار کند. عصر حاضر سعی دارد تمام تناقض‌ها را در سنتز هگلی رفع کند؛ حال آنکه پس از رفع تناقض‌ها، انسان به موجودی خودارجاع، بی‌شور و همچون گله تبدیل خواهد شد.

۳۰. گفتارهای سازنده در گونه‌های متنوع^{۳۰}

این اثر اخلاقی به سه بخش تقسیم می‌شود: «خلوص دل به معنای خواستن یک چیز است» عنوان بخش اول کتاب است که خود به‌طور مستقل به زبان انگلیسی به چاپ رسیده و محتوای آن از عنصر اخلاص در اخلاق کیرکگور سخن می‌گوید. اینکه انسان خدا را برای خود خدا بخواد، نه امید بهشت یا بیم دوزخ. اخلاق عقلی هگلی چنین مصلحت‌اندیشی‌هایی را به بار می‌آورد؛ اما اخلاق خالصانه امرِ الهی از این ناخالصی‌ها پاک است. بخش دوم کتاب با عنوان «آنچه ما از سوسن‌های مزرعه و پرندگان آسمان می‌آموزیم» در راستای تبیین اخلاق اطاعت از امر الهی است. آموزه «تمرین و تقلید» در اخلاق مسیحی چنان برای کیرکگور اساسی است که انسان را به یادگیری از گل لاله و پرندگان آسمان دعوت می‌کند تا همچون آنها تابع خدا باشد. بخش سوم با عنوان «مژده رنج؛ گفتارهایی مسیحی» به نقش رنج و درد در پیمودن راه مسیح اهمیت می‌دهد.

۳۱. آثار عشق^{۳۱}

این کتاب مهم‌ترین اثر اخلاقی کیرکگور است. کیرکگور با بهره‌مندی از آموزه محوری عیسی مسیح که: «به همسایه‌ات همچون خودت عشق بورز»، اخلاق امر الهی خود را بر پایه آموزه «عشق» تبیین می‌کند. عشق به دیگران تمام آموزه‌های اخلاقی دیگر را

پوشش می‌دهد و البته این عشق، به این دلیل که طبیعت انسان‌هاست عمل اخلاقی به شمار نمی‌رود؛ بلکه عشق مأمور به امر الاهی است. از این رو عشقی است که از تغییر، زوال، اضطراب، نفرت، غیرت، معامله و ناامیدی مصون است. عشقی است که مملو از دیگرخواهی و از خودگذشتگی است.

۳۲. «فیستر در نقش کاپیتان اسکپیو»^{۳۲}

این مقاله تحت تأثیر ایفای نقش فیستر به عنوان کاپیتان اسکپیو در تئاتر است. کیرکگور از هنر تئاتر بسیار لذت می‌برد و برای تصویرسازی سه دورهٔ تذوقی، اخلاقی و ایمانی از این هنر بسیار استفاده می‌کرد.

۳۳. «بحران در زندگی یک بازیگر»^{۳۳}

این مقاله به بهانهٔ بازیگری همسر هابیرگ، یکی از رهبران ادبی دانمارک، نوشته شده، اما در واقع به جزئیات حیات تذوقی می‌پردازد. او برای این کار زندگی یک بازیگر را انتخاب کرده است و نقاط حساسی را که باعث بحران زندگی او می‌شود و مقدمهٔ گذر او به مرحلهٔ اخلاقی است، به تصویر می‌کشد.

دورهٔ سوم: آثار با نام واقعی (۱۸۴۸-۱۸۵۱)

این دسته از آثار در واقع در تبیین و توضیح بیشتر آثار دورهٔ قبل است. موضوع اصلی آنها همچنان ایمان و اخلاق است. از این دوره به بعد، کیرکگور آثارش را با نام واقعی خودش منتشر می‌کند.

۳۴. گفتارهای مسیحی^{۳۴}

این کتاب همچون کتاب *گفتارهای سازنده*، در باب مسیحیت است و از آموزهٔ عشق به خدا و رضایت و آرامش خاطر ایمان حکایت می‌کند. کیرکگور احساس می‌کند گناهانش آمرزیده شده و این مایهٔ آرامش خاطر اوست. او می‌گوید این آرامش خاطر همان تفسیر آموزهٔ مسیحی است که: «اگر کسی عاشق خدا شود همه چیز به سوی خیر او پیش می‌رود».

۳۵. «کتابی دربارهٔ آدلر»^{۳۵}

این اثر دربارهٔ تمایز میان «نبوغ» و «الهام» است. دلیل نام‌گذاری آن این است که در واکنش به ماجرای کشیش آدولف پیتر آدلر نوشته شده است. آدلر ادعای روشن‌شدگی کرد؛ اینکه مسیح به او گفته است که تمام کتاب‌هایش را بسوزاند و خود مسیح به او علم جدیدی آموزش داده است. اسقف مینستر با ادعای آدلر به شدت مخالفت کرد و آدلر را مجبور کرد ادعایش را پس بگیرد و بگوید آنچه دیده وحی نبوده، بلکه نبوغ خود اوست. مقالهٔ کیرکگور نیز به همین موضوع پرداخته است.

۳۶. دو مقاله کوتاه اخلاقی - دینی^{۳۶}

کیرکگور در این اثر مقالهٔ قبلی خود به نام «دربارهٔ آدلر» را به همراه مقالهٔ دیگری به نام «آیا کسی حق دارد خود را به خاطر حقیقت به مرگ بیندازد؟» به صورت یک‌جا منتشر می‌کند. نام مقاله قبلی را این بار «تمایز میان نابغه و رسول» می‌گذارد. مقالهٔ دوم دربارهٔ غیراخلاقی بودن عمل اسحاق است. اسحاق مأمور خدا نیست؛ بنابراین اینکه به ابراهیم اجازه می‌دهد او را بکشد عمل اخلاقی نیست. هر آنچه امر خدا نیست از سر تذوق و خودسری است. نیز اگر کسی رسول نباشد و ادعای شهود حقیقت کند باز خودسری کرده است و پیداست که هنوز با دین برخورد تذوقی می‌کند نه ایمانی؛ به عبارت دیگر، به مرحلهٔ ایمانی که اطاعت از امر خداست پا نگذاشته است. اینجا کیرکگور نشان می‌دهد که اخلاق از دیدگاه او چیزی جز نظریهٔ امر الاهی نیست.

۳۷. دیدگاه من دربارهٔ خودم به عنوان نویسنده^{۳۷}

کیرکگور در این اثر از فرآیند نویسندگی و آثار خود سخن می‌گوید. این اثر به منزلهٔ زندگی‌نامه خودنوشت از او به جای مانده است. او این اثر را به دلیل اینکه خود را بسیار تحسین کرده بود منتشر نکرد تا اینکه برادرش پیتر، بعد از مرگ کیرکگور، آن را منتشر کرد. کیرکگور در این اثر هرچند کتاب *یا این یا آن* را مهم‌ترین نقطهٔ عطف آثار خود می‌شمارد، اما آثار دینی‌اش را مهم‌تر و ماندگارتر تلقی می‌کند.

۳۸. فرد تنها^{۳۸}

کیرکگور در این اثر فردیت و ویژه تفکر اگزیستانسیالیستی را تبیین می‌کند. به نظر وی، جمع در مقولهٔ دین و اخلاق، باطل است. خدا با فرد سخن می‌گوید، فرد را نجات می‌دهد و دربارهٔ فرد داوری می‌کند. دین و اخلاق از مقولهٔ سیاست نیست که جمعیت در آن مطرح باشد. حقیقت دینی و اخلاقی وقتی به جمعیت عرضه گردد، ضایع می‌شود و به هدف خود نمی‌رسد. فرد است که در برابر حقیقت دینی یا اخلاقی قرار می‌گیرد، به آن عمل می‌کند و از خود شور نشان می‌دهد.

۳۹. دربارهٔ آثار من به عنوان یک نویسنده^{۳۹}

این کتاب چکیده و خلاصهٔ اثر قبلی کیرکگور به نام دیدگاه من دربارهٔ خودم به عنوان نویسنده است. او دربارهٔ اینکه دیگران او را صاحب سبک فلسفی تازه دانسته‌اند اما به دیدگاه‌های دینی او توجه کمتری نشان داده‌اند بسیار حساسیت نشان می‌دهد و اعلام می‌کند که روش فلسفی‌اش نیز با دغدغه دینی ابداع و پرورانه شده است. وی دربارهٔ هدفش از نوشتن آثار با نام مستعار، توضیح بیشتری داده و آثارش را «بدون مسئول» می‌خواند. او مسئولیت آنها را کاملاً بر دوش خواننده می‌گذارد تا به وجود مطلقاً فردی آنها آسیبی نرسد.

۴۰. بی‌طرفی مسلحانه^{۴۰}

این نخستین اثر کیرکگور در انتقاد به مسیحیت رسمی، کلیسا و کشیشان است. مسیحیت و مسیحیان رایج، از نظر او، فاقد مهم‌ترین عنصر مسیحیت، یعنی همان «شورمندی» هستند. آنها مسیحیت را خوب آموزش داده و خوب یاد می‌گیرند، اما به آن ایمان ندارند، برای آن جان خود را فدا نمی‌کنند و حاضر نیستند به خاطر آن اذیت و آزار شوند. درک مراد وی از عنوان این کتاب دشوار است. حدس زده شده که مراد از آن، موضع بی‌طرفی مسلحانه در برابر مسیحیت رسمی است؛ اینکه با آن سر جنگ دارد، متتها از نوع بی‌صدا و آرام.

۴۱. سوسن در مزرعه، پرنده در آسمان^{۴۱}

این کتاب حاوی سه گفتار دربارهٔ ساحت زندگی ایمانی است؛ ساحتی که ماهیت آن را اطاعت از امر خدا تشکیل می‌دهد و در مجموع، دعوت کردن ما به یادگیری اطاعت و حرف‌شنوی پرندگان و گیاهان از خداست. در گفتار اول می‌گوید ما باید سکوت و پذیرش خواست و مشیت خدا را از پرندگان و گیاهان یاد بگیریم. در گفتار دوم می‌گوید ما باید همچون آنان اطاعت را بر درک و فهم مقدم داریم و متون مقدس را بی‌کم و کاست بپذیریم. در گفتار سوم می‌گوید ما باید همچون آنها از فرمان‌برداری سرمست و شاداب باشیم. اگر می‌بینیم آنها به طور طبیعی این‌گونه طراحی شده‌اند، بدانیم که طبیعت ما نیز همین است؛ با این تفاوت که ما قرار است آگاهانه و با ارادهٔ خود به این حالت برسیم.

۴۲. بیماری تال لب مرگ^{۴۲}

این کتاب دربارهٔ گذر از حیات اخلاقی به حیات ایمانی است. چنین گذاری ناشی از فشار احساسات افسردگی و ناامیدی در حیات اخلاقی است. این احساسات انسان را تا لب مرگ خواهد کشاند، مگر آنکه وارد زندگی ایمانی شود و ناامیدی و یأس خود را با شور ایمان درمان کند. تنها ایمان به خداست که چارهٔ بیماری ناامیدی است. این اثر آمیخته‌ای از فلسفهٔ اگزیستانسیالیستی و الاهیات فیدئستی کیرکگور است.

۴۳. سه گفتار در آیین عشای ربانی^{۴۳}

در این اثر سه گفتار به نام‌های کشیش اعلی، بیگانه و زن گناه‌کار آمده که هر کدام به قطعه‌ای از کتاب مقدس، که کیرکگور تحت تأثیر آنهاست، مربوط است. گفتار نخست دربارهٔ عبرانیان (ع: ۱۵) است: «زیرا رییس کهنه‌ای نداریم که نتواند هم درد ضعف‌های ما بشود، بلکه آزموده شده در هر چیز به مثال ما بدون گناه». او از این قطعه برای توضیح مصایب مسیح در جهت تسلای رنج‌های ما استفاده می‌کند. گفتار دوم دربارهٔ لوقا (۱۸: ۱۳) است: «اما آن باج‌گیر دور ایستاده، نخواست چشمان خود را به سوی آسمان بلند کند، بلکه به سینه خود زده گفت: خدایا، بر من گناه‌کار ترحم فرما». او از این قطعه برای تأکید بر مواجههٔ فرد در برابر خدا استفاده می‌کند و گفتار سوم دربارهٔ

لوقا (۷: ۴۷) است: «از این جهت به تو می‌گویم، گناهان او که بسیار است آمرزیده شد، زیرا که محبت بسیار نموده است. لیکن آنکه آمرزش کمتر یافت، محبت کمتر داشت.» او از این قطعه برای توسعه اخلاق عشق سود می‌جوید. اینکه زن گناه‌کار به خاطر عشقش به مسیح بخشیده شد.

۴۴. تمرین در مسیحیت

این کتاب یکی از آثار اخلاقی کیرکگور است. اخلاق تمرین و تقلید از مسیح در راستای تبیین اخلاق اطاعت از امر الاهی است. کیرکگور خود معتقد است کتاب *بیماری تال ب مرگ* معرفی شخص مسیحی در برابر خداست و کتاب *تمرین در مسیحیت* معرفی شخص مسیحی در برابر مسیح است. مهم آن است که به جای تلاش برای رفع تناقض وجود خدا-بشر، به آن ایمان آورد و از آن تقلید، و در این راه تمرین کرد.

۴۵. یک گفتار سازنده

کیرکگور در این اثر باز هم به موضوع زن گناه‌کار در *انجیل لوقا* (۷: ۳۷) پرداخته است. اینکه زن گناه‌کار به دلیل اینکه در تأسف مطلق فرو رفت و هر چیز دیگر جز بخشایش مسیح برایش بی‌اهمیت شده بود، بخشوده شد. کیرکگور در ماجرای زن گناه‌کار دو عنصر مهم از نظریه اخلاقی خود را مشاهده می‌کند و از همین‌رو از این ماجرا بسیار نقل می‌کند.

۴۶. «یک نامه سرگشاده به دکتر رادل‌باخ»

این مقاله که در ۳۱ ژانویه ۱۸۵۲ در روزنامه *فادرلند* به چاپ رسید، حاوی اعتراض او به موضع مصلح دینی معاصر خویش رادل‌باخ است. رادل‌باخ به اصلاح سیاسی کلیسا اعتقاد داشت، اما کیرکگور در اینجا به او می‌گوید کلیسا به اصلاح نیاز ندارد؛ کلیسا باید خراب شود. مسیحیت رویکرد درونی و باطنی می‌طلبد و به هیچ عنوان به شرایط خارجی و بیرونی، از جمله تعلیم مسیحیت در کلیسا وابسته نیست. کلیسا تماماً در جهت نهادینه کردن دین و خشکاندن رویکرد درونی و شورمندی فرد است.

۴۷. دو گفتار در عشای ربانی^{۴۷}

این اثر در قالب دو گفتار به دو قطعه از کتاب مقدس می‌پردازد. یک قطعه باز همان قطعه زن گناه‌کار عاشق مسیح است و قطعه دوم با مضمونی مشابه دربارهٔ رساله اول پطرس (۴: ۸) است: «و اول همه با یکدیگر به شدت محبت نمایید، زیرا که محبت کثرت گناهان را می‌پوشاند». هر دو گفتار در جهت تقویت اخلاق عشق اوست.

۴۸. برای خودآزمایی^{۴۸}

این کتاب شکلی نمادین از تثلیث است. قسمت اول در باب فیض و رحمت خدا به جهان، قسمت دوم دربارهٔ راه بودن و مسیر بودن عیسی مسیح و قسمت سوم دربارهٔ حیات‌بخشی روح است.

۴۹. خودت را قضاوت کن^{۴۹}

محتوای این کتاب بسیار نزدیک به محتوای کتاب *برای خودآزمایی* است. ایدهٔ محوری آن این است که ابزار قضاوت و معیار داوری باید میزان تقلید از مسیح باشد و هر کس اخلاق و ایمان خود را با این میزان بسنجد.

دورهٔ چهارم: آثار انتقاد صریح به مسیحیت رسمی (۱۸۵۴-۱۸۵۵)

ویژگی این دسته آثار این است که کیرکگور انتقادات ضمنی خود را در آثار گذشته به مسیحیت، مسیحیان، کلیسا و کشیشان علنی و رسمی می‌کند.

۵۰. مقالاتی از روزنامه فادرلند^{۵۰}

کیرکگور طی سال‌های ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ تعداد ۲۱ مقاله در روزنامه *فادرلند* که در کپنهاک دانمارک منتشر می‌شد چاپ کرد. محتوای این مقالات تماماً انتقادهای تند از مسیحیان، کلیسا و کشیشان است. مهم‌ترین اعتراض، فقدان شورمندی مسیحیان است؛ اینکه مسیحیت در جان مسیحیان حقیقتی ندارد و آنها از درون با مسیحیت هیچ رابطه‌ای ندارند.

۵۱. این را باید گفت - پس بگذار گفته شود^{۵۱}

این کتاب نیز اعتراض تندی به کلیساست. کیرکگور با قطعیت می‌گوید امکان اصلاح کلیسا نیست و باید آن را از میان برد. او معتقد است شرکت در کلیسا به معنای شرکت در مراسم مسخره کردن خداست.

۵۲. زمان حال^{۵۲}

کیرکگور خود ده شماره از این مجله را منتشر کرد که هر کدام حاوی مقالاتی بودند. مقالات روزنامه *فادرلند* نیز در اینجا تکرار شدند. این مقالات نیز حاوی انتقاد به وضعیت مسیحیان فعلی، کلیسا و کشیشان بود. اندیشه اصلی این است که اکنون مسیحی بودن آسان‌ترین و مسیحیان فراوان‌ترین‌اند، در حالی که مسیحیت مواجهه با تناقض‌ها و بروز شورمندی‌هاست و همه کس از پس تعلیق عقل بر نمی‌آید. نیز کیرکگور در اینجا کشیشان را دزد، بی‌فایده و ریاکار می‌شمارد.

۵۳. مسیح دربارهٔ مسیحیان رسمی چگونه داوری می‌کند؟^{۵۳}

این کتاب همان‌گونه که از نامش پیداست، داوری مسیح دربارهٔ مسیحیان زمانه است. کیرکگور می‌گوید اگر مسیح برگردد همهٔ مسیحیان را سرزنش می‌کند. در این کتاب به کشیشان نیز نسبت‌های تندی، از جمله شهادت دروغ، تهی مغزی و فقدان استعداد روحانی داده شده است.

۵۴. تغییر ناپذیری خدا^{۵۴}

این اثر در امتداد اخلاق عشق کیرکگور است. خدا هرگز تغییر نمی‌کند و این موهبت این عشق است که معشوق از تغییر و زوال مصون است.

دورهٔ پنجم: نامه‌ها، یادداشت‌ها، اسناد، مجلات و مقالات

این دسته از آثار که پس از مرگ کیرکگور منتشر شده، آثار تدوین‌نشدهٔ او را جمع‌آوری کرده است.

۵۵. نامه‌ها و اسناد^{۵۵}

این کتاب بعدها از مجموع نامه‌ها و اسناد به‌جای‌مانده از کیرکگور جمع‌آوری و چاپ شده است. بخش مهمی از نامه‌های او خطاب به نامزدش رگینا اولسن است که از آن نکات بسیاری از زندگی او کشف می‌شود و دلیل بر هم زدن نامزدی و درک عمیق‌تر مراحل حیات آشکار می‌گردد. بخش دیگر نامه‌ها خطاب به برادرش پیتر است که وصی و پی‌گیر کار انتشار آثار او پس از مرگ است.

۵۶. مجله‌ها و مقالات^{۵۶}

یادداشت‌های بسیاری برای مجلات و همین‌طور مقالاتی منتشر نشده از کیرکگور به جای ماند که در این مجموعه جمع‌آوری و منتشر شد. موضوع این نوشته‌ها شخصی، دینی، ادبی، فلسفی و تاریخی است.

پی‌نوشت‌ها:

1. "Another Defense of Woman's Great Abilities", 1834.
2. "Our Journalistic Literature: A Study from Nature in Noonday Light", 1835.
3. "The Morning Observations in *Kjøbenhavnsposten* No. 43", 1836.
4. "On the Polemic of *Fædrelandet*", 1836.
5. "To Mr. Orla Lehmann", 1836.
6. *From the Papers of One Still Living, Published Against His Will*, 1838.
7. *The Battle between the Old and the New Soap-Cellars*, 1838.
8. *The Concept of Irony with Continual Reference to Socrates*, 1841.
9. *Notes on Schelling's Berlin Lectures*, 1841.
10. *Public Confession*, 1842.
11. A (The Young Man), ed. Victor Eremita/B (Judge William), ed. Victor Eremita, *Either/ Or: A Fragment of Life: Part One, Containing A's Papers/Either/Or: A Fragment of Life: Part Two, containing B's Papers, Letters to A*, 1843.
12. A. F., "Who is the Author of Either/Or?", 1843.
13. Victor Eremita, "A Word of Thanks to Professor Heiberg", 1843.
14. "A Little Explanation", 1843.
15. *Johannes Climacus, or De omnibus dubitandum est. A Narrative*, 1842.

16. *Eighteen Upbuilding Discourses*, 1843.
17. Johannes de Silentio, *Fear and Trembling: a Dialectical Lyric*, 1843.
18. ConstantinConstantius, *Repetition: A Venture in Experimenting Psychology*, 1843.
19. Johannes Climacus, ed. S. Kierkegaard, *Philosophical Fragments, or a Fragment of Philosophy*, 1844.
20. VigiliusHaufniensis, *The Concept of Anxiety: A Simple Psychologically Orienting Deliberation on the Dogmatic Issue of Hereditary Sin*, 1844.
21. Nicolaus Notabene, *Prefaces: Light Reading for People in Various Estates According to Time and Opportunity*, 1844.
22. *Three Discourses on Imagined Occasions*, 1845.
23. William Afham, A Married Man, Frater Taciturnus, ed. Hilarius Bookbinder, *Stages on Life's Way: Studies by Various Persons, compiled, forwarded to the press, and published by Hilarius Bookbinder*, 1845.
24. *An Explanation and a Little More*", 1845.
25. "A Cursory Observation Concerning a Detail in Don Giovanni", 1845.
26. Johannes Climacus, ed. S. Kierkegaard, *Concluding Unscientific Postscript to Philosophical Fragments: A Mimical-Pathetical-Dialectical Compilation, An Existential Contribution*, 1846.
27. Frater Taciturnus, "The Activity of a Traveling Esthetician and How He Still Happened to Pay for the Dinner", December 27, 1845.
28. Frater Taciturnus, "The Dialectical Result of a Literary Police Action", January 10, 1846.
29. *Two Ages: The Age of Revolution and the Present Age: A Literary Review*, 1846.
30. *Upbuilding Discourses in Various Spirits*, 1847.
31. *Works of Love: Some Christian Deliberations in the Form of Discourses*, 1847.
32. "Phister as Captain Scipio (in the Comic Opera Ludovic): A Recollection and for Recollection", 1848.
33. "The Crisis and A Crisis in the Life of an Actress", 1848, July 24-27.
34. *Christian Discourses*, 1848.
35. "The book on Adlor", 1848.
36. H. H. *Two Minor Ethical- Religious Essays*, 1847.
37. *The Point of view for my work as an author*, 1848.
38. *The Single Individual: two notes concerning my work as an author*, 1846.
39. *On my work as an author*, 1848.
40. *Armed Neutrality or my position as a Christian author in Christendom*, 1848.
41. *The Lily of the field, the bird of the Air: three devotional Discourses*, 1849.

42. *The sickness unto Death: a Christian Psychological Exposition for upbuilding and awakening*, 1849.
43. *Three Discourses at the Communion on Fridays, the High Priest, the Publican, the Woman who was a sinner*, 1849.
44. *Anti-climacus, Practice in Christianity*, 1850.
45. *An Upbuilding Discourse*, 1850.
46. "An open letter to Dr. Rudelbach", 1851.
47. *Two Discourses at the Communion on Fridays*, 1849.
48. *For Self- Examination: Recommended for the present age*, 1851.
49. *Judge for yourself*, 1852.
50. *Articles from the Fatherland*, 1854-1855.
51. *This must be said- so let it be said*, 1855.
52. *The moment*, 1855.
53. *What Christ judges of Official Christianity*, 1855.
54. *The Changelessness of God: a discourse*, 1855.
55. *Letters and Documents*.
56. *Journals and Papers*.